

МІНІСТЕРСТВО
ЮСТИЦІЇ

**ПРАВО НА СВОБОДУ СЛОВА:
порівняння практики ЄСПЛ і
Верховного суду США**

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

КОНВЕНЦІЯ

про захист прав людини і
основоположних свобод

Стаття 10. Свобода вираження поглядів

1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.

2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду.

КОНСТИТУЦІЯ Сполучених Штатів Америки

Поправка I

Конгрес не має права видавати закони щодо впровадження будь-якої релігії чи заборони вільно сповідувати її, а також не має права видавати закони, що обмежують свободу слова, друку і права народу мирно збиратися і звертатися до уряду з проханням усунути якусь кривду.

КОНСТИТУЦІЯ України

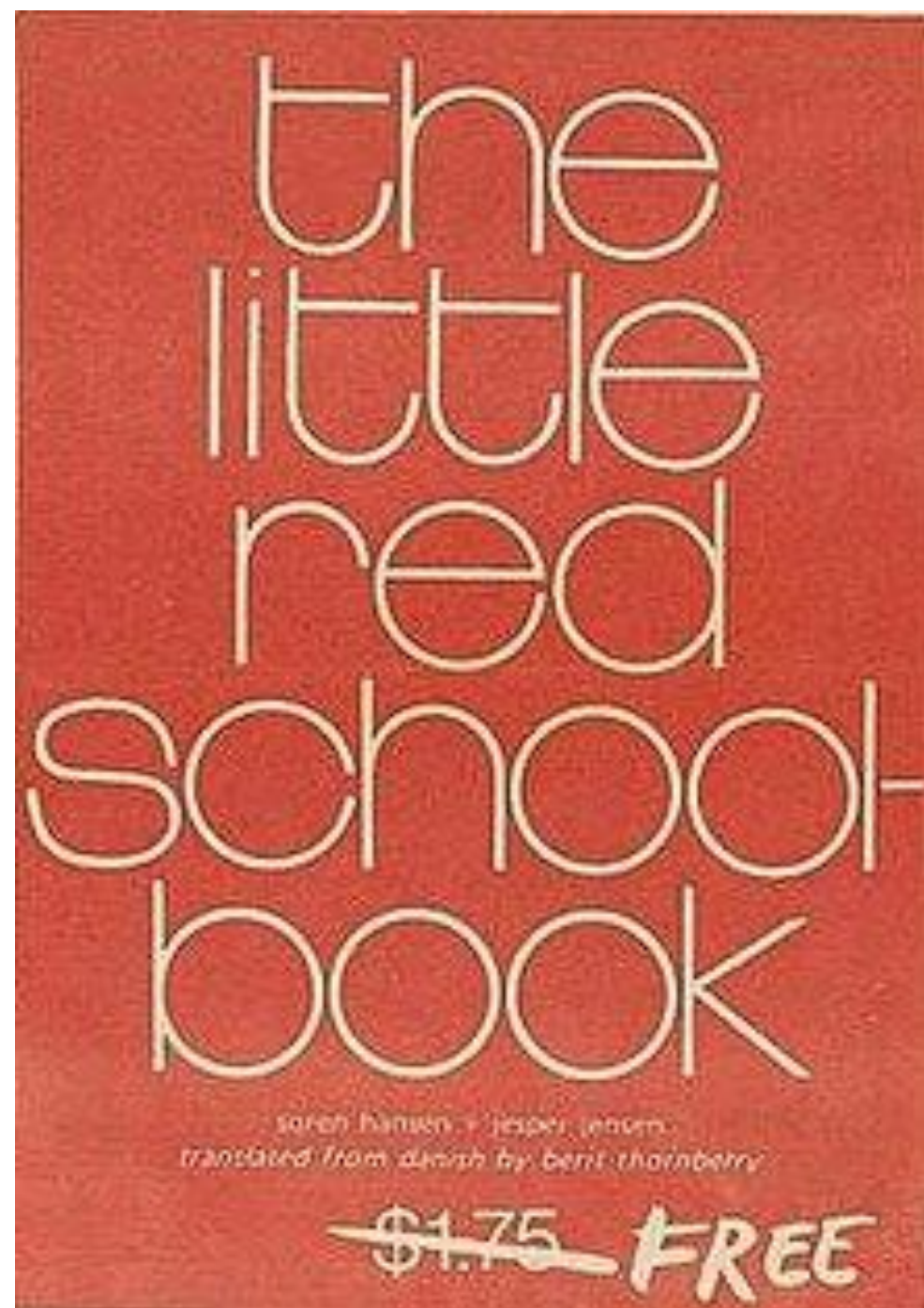
Стаття 34. Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб - на свій вибір.

Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

Handyside v. The United Kingdom

Тест на легітимність обмеження права на свободу вираження поглядів

Обмеження передбачене законом

переслідує легітимну мету (ч. 2 ст. 10 Конвенції)

необхідне у демократичному суспільстві

«Відповідно до частини 2 статті 10, вона [свобода вираження поглядів] застосовується не лише до "інформації" або "ідей", які позитивно сприймаються або розглядаються як необразливі чи нейтральні, а також до тих, що ображають, шокують або турбують державу чи будь-яку частину суспільства. Такі вимоги плюралізму, толерантності та відкритості поглядів, без яких не існує "демократичного суспільства"»

Немає єдиного тесту до всіх видів обмеження свободи слова –
для кожного обмеження свій тест на його конституційність

Мова ненависті

Chaplinsky v. New Hampshire, 315 U.S. 568 (1942)

«Існують певні чітко визначені та вузько обмежені класи мовлення, обмеження та покарання яких ніколи не викликали проблем конституційності. До них відносяться лайка, непристойності, сквернослів'я, наклеп та образливі або "розбійницькі" слова»

Заклик до насильства

Brandenburg v. Ohio, 395 U.S. 444 (1969)

«конституційні гарантії свободи слова та вільної преси не дозволяють державі забороняти пропаганду застосування сили чи порушення закону, за винятком тих випадків, коли така пропаганда спрямована на підбурювання або спричинення неминучих незаконних дій та вірогідно може спричинити такі дії»

і так далі...

Трансляція телебачення (*Turner Broadcasting v. Federal Communications Commission, 512 U.S. 622 (1994)*)

Захист журналістських джерел (*Branzburg v. Hayes, 408 U.S. 665 (1972)*)

... та інші типи справ

АЛЕ є спільні засади:

«... влада не може забороняти вираження ідеї просто тому, що суспільство вважає саму ідею образливою або непринятною»

Texas v. Johnson, 491 U.S. 397 (1989)

Закон України «Про Голодомор 1932—1933 років в Україні»

«Стаття 2. Публічне заперечення Голодомору 1932-1933 років в Україні визнається наругою над пам'яттю мільйонів жертв Голодомору, приниженням гідності Українського народу і є протиправним.»

Відповідальність – відсутня

Заперечення Голокосту

Всі заяви неприйнятні

Garaudy v. France
(No. 65831/01, 2003)

*«виправдання пронацистської політики не може користуватися захистом, передбаченим статтею 10, ... існує **категорія чітко встановлених історичних фактів**, – таких як Голокост – чие заперечення або перегляд не підпадають під захист статті 10 за статтею 17»*

Геноцид вірменського народу

Perinçek v. Switzerland
(No 27510/08, 2015)

«вирішувати історичні дебати не є справою суду»

Для вирішення питання про легітимність накладення покарання необхідно вивчити наступні фактори:

- природа висловлювання
- Контекст (історичний та географічний; часові рамки)
- на скільки висловлювання зачіпають права інших

ЗАПЕРЕЧЕННЯ ГЕНОЦИДУ І КСЕНОФОБІЯ

Практика Верховного Суду США

Немає практики щодо заперечення геноциду, однак цікава практика щодо ксенофобії

Brandenburg v. Ohio,
395 U.S. 444 (1969)

«...конституційні гарантії свободи слова та вільної преси не дозволяють державі забороняти пропаганду застосування сили чи порушення закону, за винятком тих випадків, коли така **пропаганда спрямована на підбурювання або спричинення неминучих незаконних дій** та вірогідно може спричинити такі дії»

справа «R.A.V. v. City of St. Paul,», 505
U.S. 377 (1992)

«Перша поправка взагалі не дозволяє владі забороняти висловлювання або навіть поведінку через неприйняття висловлюваних ідей. **Заборона на підставі контенту є очевидно нікчемною.**»

Кримінальний кодекс України

«**Стаття 436-1.** Виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів

1. Виготовлення, поширення, а також публічне використання символіки комуністичного, націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів, у тому числі у вигляді сувенірної продукції, публічне виконання гімнів СРСР, УРСР (УСРР), інших союзних та автономних радянських республік або їх фрагментів на всій території України, крім випадків, передбачених частинами другою і третьою статті 4 Закону України "Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їх символіки", -

карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з конфіскацією майна або без такої.

2. Ті самі дії, вчинені особою, яка є представником влади, або вчинені повторно, або організованою групою, або з використанням засобів масової інформації, -

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна або без такої.»

Vajnai v. Hungary
(No. 33629/06, 2010)

- Суцільна заборона на символи, що мають кілька значень, може обмежувати їх використання в контексті, в якому жодне обмеження не є обґрунтованим. На думку Суду, "червона зірка" не може розглядатися як символ виключно комуністичного тоталітарного правління, оскільки вона також символізує міжнародний рух робітників та інші законні політичні партії (параграф 52).
- Уряд не назвав жодного випадку, коли навіть віддалена небезпека громадської небезпеки була спричинена публічним показом червоної зірки.

Yates v. United States, 354 U.S.
298 (1957)

- Сам по собі факт участі в організаціях не може бути забороненим
- «Заклики до повалення уряду як абстрактне поняття» не можуть бути заборонені
- Перша поправка захищає радикальні та реакційні висловлювання, якщо вони не викликають «чітку і реальну небезпеку» (неминучі незаконні дії)

Lingens v Austria (No. 9815/82, 1986)

- **Межа прийнятної критики ширша щодо політика ніж щодо приватної особи.**
- Без сумніву, частина 10 статті 10 дає змогу захищати репутацію людини, і цей захист поширюється і на політиків, навіть якщо вони не діють як приватні особи; але в таких випадках вимоги такого захисту мають бути зважені у відношенні до **суспільного інтересу у відкритому обговоренні політичних питань.**
- **журналісти не можуть бути покарані за оціночні судження**

Lindon, Otchakovsky-Laurens and July v France (Nos. 21279/02 and 36448/02, 2007)

- **навіть художні домисли можуть зашкодити репутації**
- прийнятно вимагати від заявників довести, що твердження, що містяться в уривках з роману, які були визнані клеветою, мали "достатню фактологічну основу", оскільки вони не були лише оціночними судженнями, а твердженнями про факт

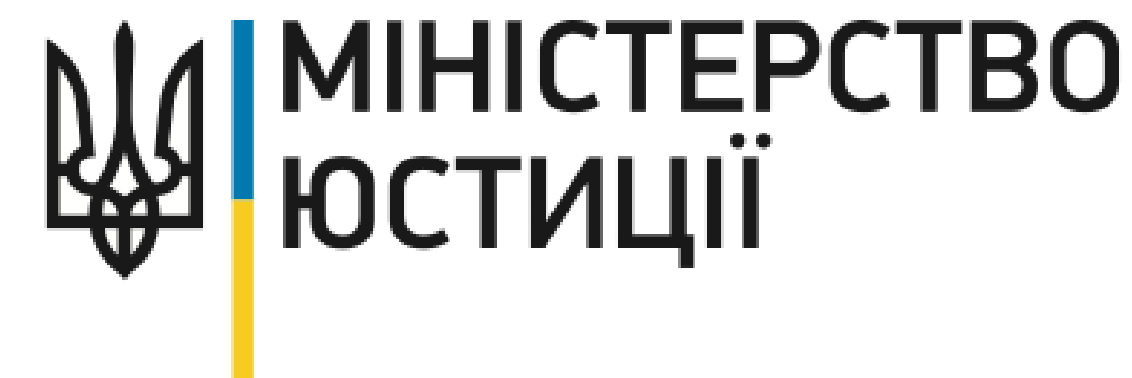
New York Times Co. v. Sullivan, 376 U.S. 254 (1964)

- **дебати з публічних питань повинні бути убезпечені від зовнішнього втручання та відкритими, і вони можуть включати жваві, в'їдливі та іноді неприємні і різкі напади на публічних посадових осіб**
- **Перша поправка захищає публікацію всіх висловлювань, навіть неправдивих, про поведінку посадових осіб, за винятком висловлювань зі злим наміром (з упевненістю в тому, що вони є помилковими або з ігноруванням їх правдивості чи хибності).**

Hustler Magazine, Inc. v. Falwell, 485 U.S. 46 (1988)

- **Пародії на громадських діячів, які розумно не можна вважати правдивими, захищені від цивільної відповідальності Першою поправкою, навіть якщо вони мають намір спричинити емоційну шкоду**

**НАШІ ДОСЯГНЕННЯ - СПІЛЬНИЙ УСПІХ
УРЯДУ, КОМАНДИ МІН'ЮСТУ ТА ПАРТНЕРІВ**

Дякую за увагу!

Івасик Станіслав Миколайович,
Директорат стратегічного планування та
європейської інтеграції
Міністерство юстиції України,
0977588336,
stanislav.ivasyk@gmail.com